

Гомельский областной исполнительный комитет
Институт истории НАН Беларуси
Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины

Черниговская областная государственная администрация
Институт археологии НАН Украины
Черниговский национальный педагогический университет
имени Т. Г. Шевченко

Администрация Брянской области
Институт археологии РАН
Брянский государственный университет имени И. Г. Петровского

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
В ЕВРОРЕГИОНЕ «ДНЕПР»
в 2012 г.

Гомель
2013

УДК

Компьютерный дизайн обложки: Панков Ю. В., Макушников О. А.
Фотография на обложке: вид Днепра, д. Переделка, Лоевский р-н. Фото: Панков Ю. В.

Редакционная коллегия:

Докт. техн. наук, проф. Демиденко О. М. (Гомель) – ответственный редактор; докт. ист. наук, академик НАН Украины Толочко П. П. (Киев); докт. ист. наук, член-корр. РАН Гайдуков П. Г.; докт. ист. наук, член-корр. НАН Украины Моця А. П. (Киев); докт. ист. наук, проф. Калечиц Е. Г. (Минск); докт. ист. наук, проф. Левко О. Н. (Минск); докт. ист. наук, проф. Лысенко П. Ф. (Минск); докт. ист. наук, проф. Макушников О. А. (Гомель), докт. ист. наук, проф. Шинаков Е. А. (Брянск); канд. ист. наук, доц. Алексейченко Г. А. (Гомель); канд. ист. наук, проф. Коваленко А. Б. (Чернигов); канд. ист. наук Кривальцевич Н. Н. – зам. ответственного редактора (Минск).

Научные консультанты:

Докт. ист. наук, проф. Марзалюк И. А. (Могилев); докт. ист. наук, проф. Обломский А. М. (Москва); канд. ист. наук, доц. Коваленко В. П. (Чернигов), канд. ист. наук, доц. Лакиза В. Л. (Минск); канд. ист. наук, доц. Чубур А. А. (Брянск), Гурьянов В. Н. (Брянск); канд. ист. наук, ст. преподаватель Скороход В. Н. (Чернигов).

Ответственный секретарь:

Панков Ю. В. (Гомель).

Научный редактор издания:

Докт. ист. наук, проф. Макушников О. А. (Гомель).

Рекомендовано к печати Ученым советом Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины (протокол № ... от 2013 г.)

Археологические исследования в Еврорегионе «Днепр» в 2012 г.: Научный ежегодник. Гомель: ГГУ им. Ф. Скорины, 2013. - ... с.

ISBN Сборник вводит в научный оборот актуальную информацию об археологических исследованиях 2012 г., проведенных белорусскими, российскими, украинскими учеными в Еврорегионе «Днепр», который включает территории Гомельской, Брянской и Черниговской областей. Издание адресовано историкам, археологам, преподавателям, студентам, работникам музеев, краеведам.

**УДК
ББК**

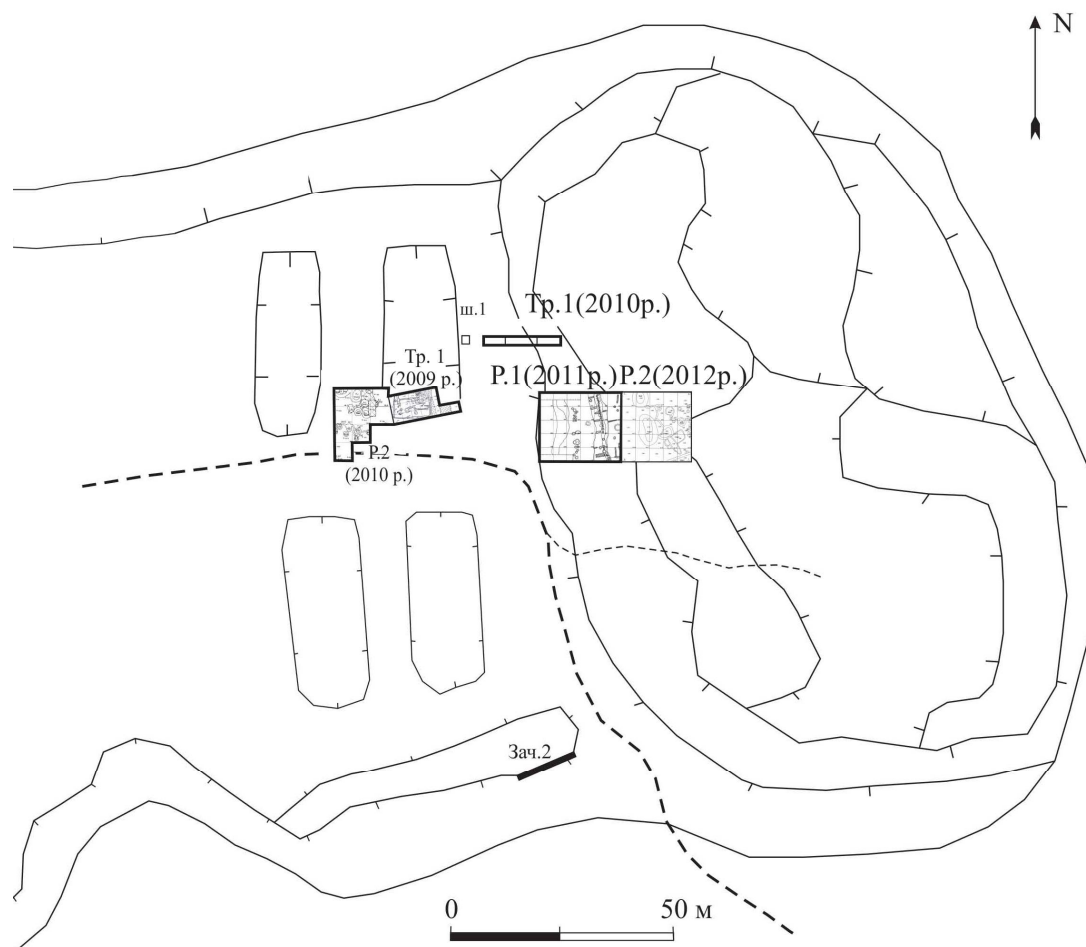

Рис. 1. План Виповзівського городища з розкопами

В. М. Скороход, О. В. Терещенко (Чернігів)

АРХЕОЛОГІЧНІ РОБОТИ НА ПІВНІЧНО-ЗАХІДНІЙ ОКОЛИЦІ ПОСАДУ ВИПОВЗІВСЬКОГО ГОРОДИЩА

2012 р. були проведені археологічні дослідження на північно-західній околиці Виповзівського посаду з метою визначення меж поширення культурного шару та пошуку слідів курганного могильника X ст.

Під час археологічних досліджень 2009–2011 рр. на околиці посаду було встановлено, що культурний шар поширюється від городища на 600–650 м у західному напрямку. Ближче до північного краю мису, при повороті його на корінну терасу, культурний шар ще простежувався, тоді як на цій же відстані у центральній частині мису він відсутній.

Роботи проводилися пошуковими траншеями на трьох ділянках (рис. 1: 1). Траншея № 8 (розмірами 14 x 2 м, витягнута довгою віссю вздовж лінії схід – захід) розбита на східному схилі корінної тераси р. Десни, за 200 м від повороту мису та за 650 м на захід від городища на дюнному підвищенні, що нагадувало курганний насип.

Культурний шар невиразний, представлений на окремих ділянках нашаруваннями сірого плямистого супіску (потужність – до 0,20 м), перекритого шаром оранки та алювіального піску.

Західна та центральна частини ділянки траншеї пошкоджені перекопами другої половини XX ст. Натомість східна ділянка виявилася цілком придатною для

археологічних досліджень. Тут виявлено 7 ям різної форми, заглиблених в материк на 0,18–0,95 м. Окрім того, зафіксовано одну стовпову яму діаметром 0,15 м, заглиблену в материк на 0,50 м. З-поміж названих об'єктів чотири ями (№№ 3, 4, 6, 7) за супутнім матеріалом чи згідно зі стратиграфічними спостереженнями можна більш або менш впевнено пов'язувати з господарською діяльністю населення X ст.

Траншеї № 9 і № 10 були розкопані на північ та північний захід від попередньої, на території, що у 1990-х рр. була відведена під городи жителям містечка Десна. Матеріали з траншей невиразні і представлені нечисленними уламками стінок кружального посуду та кількома об'єктами і ямами нез'ясованого призначення.

Наприкінці 1990-х рр. місцевий краєзнавець П. Я. Лавренчук, який натоді керував шкільним історичним гуртком, збирав матеріали на околицях с. Виповзів. Саме на розораних городах було виявлено уламки кружального посуду X ст., низка скляного намиста, фрагмент бронзового наконечника піхов меча (рис. 1: 2) і уламок бронзового орнаментованого псалія (рис. 1: 3).^{*} Знахідки були передані до Чернігівського обласного історичного музею ім. В. В. Тарновського, де і зберігаються на сьогодні.

За типологією С. Ю. Каїнова залишки наконечника піхов належать до групи IV – наконечники з мотивом людської фігури. Він має аналогії в Швеції, Англії, Ісландії. На території Східної Європи такі наконечники знайдені в Гньоздові, у Володимирських курганах, Іскоростені, Херсонесі [1].

На думку Н. В. Єніосової, наконечники з мотивом “антропоморфної фігури” могли виготовлятися в Середньому Подніпров'ї майстрами, знайомими зі скандинавськими традиціями [2]. Хронологічні рамки побутування такого типу досить широкі – у межах X ст.^{**}

Фрагмент бронзового псалія представлений стрижнем довжиною 5,5 см, діаметром 0,5–0,3 см з валиком на кінці та вставлений в нього за допомогою двох шипів фігурної орнаментованої пластини. На пластині помітний роговий виступ. Орнаментальна композиція пластини нанесена з одного боку і представлена лінійним пояском по контуру та плавним зигзагоподібним орнаментом, виконаними в техніці лиття. Аналогічна знахідка зафіксована на Нижньому замку у Вітебську – це уламок такої ж пластини, датованої XI–XII ст. [3].

Таким чином, дослідження північно-західної околиці Виповзівського посаду дали змогу виявити культурні нашарування X ст. уздовж північного схилу мису та далі на корінній терасі р. Десна у напрямку до м. Чернігова, що може свідчити про функціонування тут у X ст. ділянки сухопутного шляху. Представлені знахідки, виявлені неподалік корінного схилу тераси р. Десни, дають змогу зробити припущення про існування тут курганного могильника, що був знищений внаслідок сільськогосподарської діяльності, скоріше за все, ще у XVIII–XIX ст.

1. Каинов С. Ю. Наконечники ножен мечей из Гнездова // Гнездово: Результаты комплексных исследований памятника. – М., 2007. – С. 202–204.
2. Ениосова Н. В. Ажурные наконечники ножен мечей X – XI вв. на территории Восточной Европы // История и эволюция древних вещей. – М., 1994. – С. 105–106.
3. Привеска ножевидная. Бронза, литье. XI – начало XIII в. Нижний Замок. Витебск. 1989 г. Раскопки Т. С. Бубенько. Витебский областной краеведческий музей. КП 22252/26 // Археологическое наследие Беларуси. – Минск, 2012. – С. 64.

^{*} Авторы публикации выслушивают подяку П. Я. Лавренчуку за надані свідчення, знахідки та сприяння у вивченні Виповзівського археологічного комплексу.

^{**} Колекції знахідок з Виповзівського археологічного комплексу зберігаються у фондах Чернігівського обласного історичного музею імені В. В. Тарновського.

Рис. 1:1

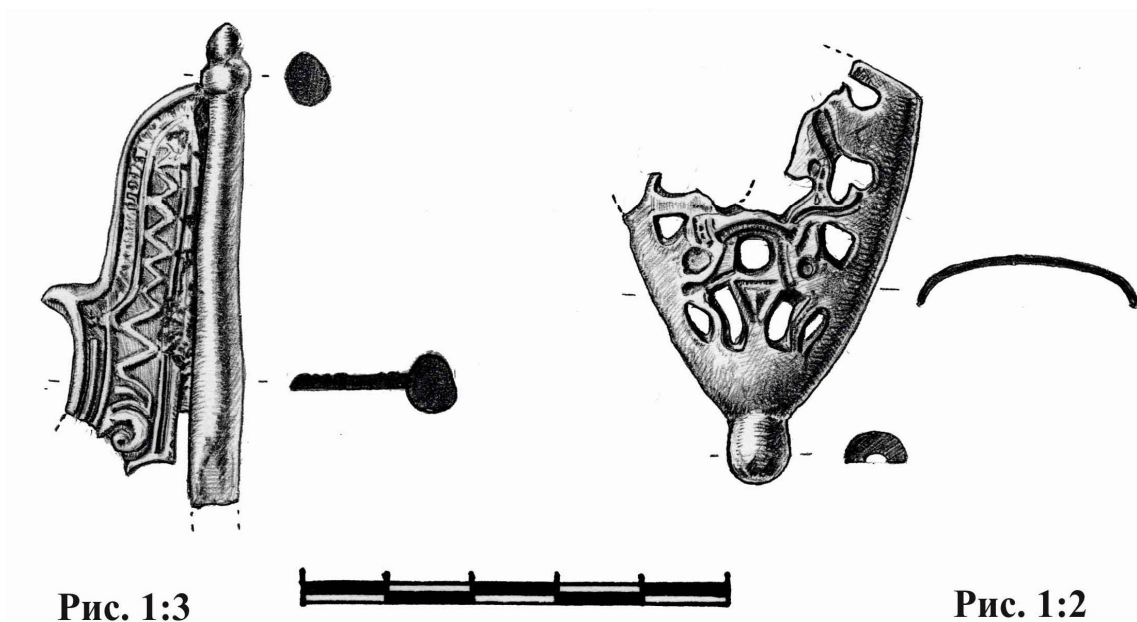

Рис. 1:3

Рис. 1:2

Рис. 1:1. Розташування траншей 2012 р. на плані Виповзівського археологічного комплексу

Рис. 1:2. Фрагмент піхов меча

Рис. 1:3. Уламок псаля

А. А. Сорокун (Белая Церковь), П. С. Шидловский (Киев)

ИССЛЕДОВАНИЯ НЕОЛИТА НИЖНЕГО ПОДЕСЕНЬЯ

Исследование памятников археологии Нижнего Подесенья имеет особенное значение на современном этапе в связи с приватизационным процессом и масштабными строительными работами, особенно вблизи Киева, которые ставят большую часть археологических объектов на грань исчезновения [1]. В значительной степени это касается памятников каменного века, выдерживавших давление антропогенного фактора на протяжении тысячелетий. Поэтому желание донести свидетельства о неолите территории,